

søn, forfatteren Erling Kristensen (1893–1961). I materiel henseende havde den nye tid holdt sit indtog med indvielsen af jernbanen Nørresundby–Frederikshavn 1871. Om kommunestyret før 1890erne oplyses kun lidt (arkivet brændte i 1913), mere om Serritslev Sparekasse (hvis 100-års jubilæum 1975 vel er anledning til udgivelsen af »Sognet«), om landøkonomiske foreninger, andelsmejeri, kontrolforening, brugsforening, afholdsbevægelse, plantningssag og som nævnt merglingen i 1920erne. En opremsning af samtlige foreninger og fællesforetagender samt forretninger i Serritslev by har vel kun »udensogns« interesse derved, at den synes typisk dansk anno 1975.

Af betydelig interesse er de talrige fotografier, et par nyttige kortrids og de kulturhistoriske tegninger. Men C. Nørrelykke har gemt et ejendommeligt aktstykke til bogens sidste blade: folkemindesamleren Nikolaj Christensens ordrette optegnelse af et eventyr, fortalt af Kristen Kjær, Holt Hede, i juli 1856. – Fortegnelse over litteratur og kilder (til dels utrykte) afslutter det store, smukt udstyrede hefte.

Fridlev Skrubbeltrang.

ERIK CHRISTENSEN: HAVNEARBEJDERSTREJKEN I ESBJERG I 1893. Træk af arbejdsmændenes fagforenings første år i Esbjerg. (SFAHs publikationsserie 2). 1975. 113 s. 20,00 kr. (medlemmer af SFAH 15,00 kr.)

Den 25. april 1893 nedlagde omkring 60 havnearbejdere arbejdet på DFDS' plads i Esbjerg havn, efter at selskabet havde nægtet at imødekomme deres krav om lønforhøjelse og bedre arbejdsvilkår. Strejken kom til at vare henved 11 uger, selv om det efter lige så mange dage stod klart, at den nyoprettede fagforening ville lide nederlag: DFDS var i stand til at opretholde den vigtige landbrugsekspor til England ved hjælp af skruibrækkere, dels udefra kommende, dels lokale. Når strejken blev så langvarig, skyldtes det, at den ret hurtigt udviklede sig fra en lønkamp til en strid om organisationsretten, idet DFDS som modtræk søgte at udelukke organiserede arbejdere fra pladsen. Fagforeningen mærkede følgerne af nederlaget i en årrække: først i 1900, efter det store opgør på arbejdsmarkedet, indvilgede DFDS i at slutte overenskomst.

Erik Christensen, forskningsmedarbejder ved Sydjysk Universitetscenter, vil i sin bog »give en detaljeret historisk beskrivelse (af strejkerne) ... for herigennem at kaste lys over de vilkår, hvorunder klassekampen mellem arbejdere og arbejdsgivere blev ført på i tiden før Septemberforliget« (s. 6). Blandt det materiale til den esbjergensiske arbejderbevægelses historie, som Byhistorisk Arkiv siden 1972 under ledelse af Verner Bruhn har indsamlet – et eksempel til efterfølgelse – stødte Erik Christensen, under arbejdet på en større afhandling om fire vestjyske fagforeninger, på forhandlingsprotokollen for Arbejdsmændenes Fagforening. Denne var netop for strejkeperioden meget udførlig, og har udgjort hovedkilden for undersøgelsen, suppleret med aviser, fagblade, materiale

fra DFDS' arkiv (hvor forfatteren blev nægtet adgang til bestyrelsesprotokol- len) etc. Lokalstudier af denne art er beklageligt sjældne, og har krav på interesse fra såvel lokalhistorisk som arbejderhistorisk hold.

Konflikten i 1893 er sparsomt omtalt i fremstillinger af Esbjergs historie (mens festlighederne omkring kongebesøget i anledning af byens 25 års jubilæum samme år er udførligt skildret de fleste steder). I Søren Alkærsigs (Esbjerg Havn og By« I–II (1909–14) er strejken overhovedet ikke nævnt, så lidt som arbejderbevægelsen i øvrigt; en af årsagerne hertil var fjendskabet mellem Alkærsig og J. P. Sundbo, der førte til, at Sundbo forbød parti- og fagforeninger at udlevere materiale til Alkærsig. Og selv om nyere fremstillinger, som Verner Bruhns og Sigurd Rambuschs, nævner konflikten, er det klart, at Erik Christensens grundige afhandling er en væsentlig lokalhistorisk indsats.

Men lige så væsentligt er det, at bogen medvirker til at afhjælpe den fatale mangel på lokale studier i arbejderbevægelsens historie. Man kunne ønske, at andre ville blive inspireret til at gå i gang med lignende undersøgelser, som der er et langt større behov for end der er for yderligere diskussion af Gerson Trier og Nicolaj Petersen. Erik Christensen belyser mange problemstillinger, som også må undersøges i kommende arbejder af denne art: forholdet mellem fagforeningsledelsen og på den ene side arbejderne, på den anden side forbundet (ledelsen i Esbjerg var tilsyneladende mere kompromisløst indstillet end begge); politikken over for skruibrækkere, under og efter strejken; arbejdsgivernes kampmidler (kontraktansættelse, afskedigelse og boykotning af fagligt aktive); samarbejde med borgerlige kræfter (bl.a. ved »åbne møder«, som vel skaffede de strejkende sympati, men som også gjorde det muligt for DFDS at følge den voksende uenighed blandt arbejderne og indrette strategien derefter). Først og fremmest giver bogen et levende billede af en nystartet fagforenings vanskeligheder i en arbejdskamp med ét af landets største firmaer.

Uden svagheder er bogen dog ikke. At den er traditionelt deskriptiv er ikke i sig selv kritisabelt, omend måske overraskende i betragtning af forfatterens baggrund (scient. pol.); men fremstillingen er ofte unødvendig omstændelig og kunne med fordel have været strammet betydeligt. Et eksempel (s. 11): det konstateres, at ledernes synspunkter dominerer referaterne, uden at man kan afgøre om »de faktisk dominerede møderne, eller [om] deres synspunkter er blevet anset (af sekretæren) for at være mest betydningsfulde. Man kan formode, at det skyldes en kombination af begge dele, måske ikke mindst det første forhold.« Den sidste sætning er ren tomgang og gør ikke nogen klogere. Endvidere er en del af de sproglige formuleringer ubehændige for ikke at sige meningsforstyrende, som når det (s. 8) hedder om de kontraktansatte arbejdere, at de måtte optræde som skruibrækkere i arbejdskonflikter, »hvis de ikke ville undgå omgående afskedigelse.« Det ville de formentlig netop.

SVAGE er efter min mening også forfatterens afsluttende betragtninger om »strejkens strategiske lære« (s. 82 ff.). Erfaringerne fra strejken kan muligvis have spillet en rolle rent lokalt, i 1899 eller under den store konflikt på havnen

i 1934, og det ville have gjort bogen lidt mere spændende, hvis Erik Christensen havde undersøgt dette; men erfaringernes relevans for »de nationale fagbevægelsers kamp mod de multinationale selskaber« (s. 84) turde være begrænset. Lige så postuleret virker antydningen s. 86 af muligheden for, at fagforeningen kunne have vundet strejken, »hvis man kunne have holdt sammen på alle de strejkende«. Intet i fremstillingen sandsynliggør denne kontrafaktiske hypotese, tværtimod: Erik Christensen dokumenterer overbevisende, at fagforeningen ganske overvurderede medlemmernes klassebevidsthed og solidaritet (og tilsvarende undervurderede DFDS' styrke). Fagforeningen, og strejketanken, var ny i Esbjerg. Året efter, i 1894, blev en tømmerkonflikt afgjort ved lodtrækning! Man kan finde det uklogt, at strejken blev iværksat, men under de givne betingelser kunne udfaldet næppe være blevet anderledes.

Bogens positive sider opvejer imidlertid langt disse svagheder. Den bør få mange læsere, og mange efterfølgere.

Jens Rahbek Rasmussen

GERD CALLESEN: EN VERDEN AT VINDE. *Arbejderbevægelsens start i Sønderjylland 1872–78. Skærbæk: Forlaget Melbyhus 1974. 48 s. 14,95 kr.*

I sine tidligere arbejder om socialdemokratisk internationalisme og dens betydning for de danske og tyske partiers stillingtagen til spørgsmålet om Nordslesvig – dissertationen »Die Schleswig-Frage in den Beziehungen zwischen dänischer und deutscher Sozialdemokratie« fra 1970 og kildepublikationen »Socialdemokratiet og internationalismen« (Fremad, 1973) – har Gerd Callesen beskæftiget sig med perioden fra århundredets begyndelse frem til Stauning/Wels-overenskomsten i 1923. I »En verden at vinde« (i parentes bemærket en bombastisk titel til en pjece på 48 sider!) er det 1870'erne, arbejderbevægelsens første år i Sønderjylland, der er emnet; men også her er det samspillet mellem de nationale og klassemæssige modsætninger, der interesserer forfatteren.

Arbejderbevægelsen fik i første omgang kun ringe udbredelse i Nordslesvig. Callesen peger på flere faktorer, der kan have bidraget til dette, primært den skærpede undertrykkelse af den tyske arbejderbevægelse kulminerende i socialistlovene 1878, og »afindustrialiseringen« efter 1864, der medførte en faldende industriarbejderkvote i landsdelen. I vurderingen af den nationale faktors betydning er han noget mere valen: han påviser, at bevægelsen ikke tog nationale hensyn i agitationen, men må dog indrømme, at »formentlig har den nationale spænding dog bidraget til, at dens udbredelse ikke blev særlig stor« (s. 42). Dette ville man unægtelig gerne have haft uddybet og præciseret.

Organiseringen af de nordslesvigske arbejdere stillede det danske socialdemokrati over for to problemer: skulle man opfordre danske arbejdere til at